

realizační možnosti. Pedagogické argumenty, svědčící ve prospěch určitých řešení, však mohou zmíněná politická rozhodnutí účinně ovlivnit.

K reformě odborného školství

Jaromír Coufalík

Odborné školství, jímž u nás na středoškolské úrovni prochází asi 80% mládeže, má oproti jiným článkům školské soustavy řadu zvláštností, jež hrají roli i při úvahách o jeho reformě.

Ačkoli se o odborném školství často mluví jako o určitém celku, patří k jeho typickým rysům mimořádná členitost. Pro kvalifikovaná dělnická povolání a pro technicko hospodářské a další odborné činnosti se v něm připravuje mládež v asi 350 učebních a studijních oborech středních odborných učilišť a středních odborných škol. Jednotlivé části tohoto bohatě strukturovaného celku se často velmi liší a vyvíjejí se nestejně.

Druhou zvláštností odborného školství, s níž je nutné počítat při úvahách o jeho reformě, je jeho velmi úzká souvislost s hospodářstvím. Ta především způsobuje, že požadavky kladené na odborné školství nejsou a nemohou být jen záležitostí školství a věcí pedagogů, nýbrž pracovníků mnoha dalších institucí a oborů. Proto pracovníci odborného školství v každé zemi permanentně spolupracují se sociálními partnery, mezi něž počítáme např. představitele různých hospodářských odvětví, představitele sdružení zaměstnavatelů, profesních svazů apod., kteří reprezentují širokou a opět diferencovanou kategorii představitelů výkonu práce absolventů odborného školství. Lze předpokládat, že jejich počet u nás bude stoupat, což dále zmnoží a rozrůzní požadavky kladené na odborné školství, včetně požadavků odlišných až protichůdných.

Ve Výzkumném ústavu odborného školství považujeme za svou povinnost vypracovat a předložit návrhy na strategii reformních změn v odborném školství. Kolektiv řešitelů tohoto úkolu, jehož jménem vystupuji, vychází ve svých úvahách mj. z očekávaných změn v našem hospodářství a společnosti vůbec. Pro budoucí období je potřeba počítat s postupným zaváděním principů tržního hospodářství, včetně vytváření trhu práce. Nerovnoměrný vývoj jednotlivých odvětví i vývoj uvnitř nich, včetně tzv. strukturálních změn v hospodářství, bude vyžadovat, aby odborné školství bylo schopno co nejpružněji reagovat na nerovnoměrně se vyvíjející poptávku po kvalifikovaných pracovnících. Domníváme se, že ve své současné podobě a s dnešními principy práce by naše odborné školství těmto požadavkům sotva mohlo dostát.

V našich úvahách jsme dospěli k tomu, že reformní snahy by v odborném školství měly být rozloženy do dvou etap. První z nich by měla obsáhnout období příštích asi dvou až tří let. Ačkoliv jde o období, jež lze ve školství považovat za krátké, přesto považujeme za účelné vypracovat i pro ně krátkodobou koncepci systému odborného vzdělávání. Toto období bude patrně

výrazně poznamenáno restriktivní finanční politikou státu a poměrně malou účastí nestátních školských institucí, ale již v tomto období by se mělo postupovat s jasnou představou o zásadních rysech budoucího vzdělávání v odborném školství. Doporučujeme, aby veškeré úpravy odborného školství, k nimž by během tohoto období docházelo, respektovaly několik zásad. Navrhli jsme takových zásad asi deset. Jako příklad uvedu alespoň dvě z nich.

Navrhujeme, aby vzdělávání v odborném školství bylo diferencováno jak s ohledem na rozdílné profesionalizační cíle, tak i s ohledem na rozdílné potřeby a předpoklady uchazečů a žáků. Akceptování této zásady by mj. znamenalo, že by docházelo ke vzniku nových druhů středních škol, ke vzniku nových oborů a forem vzdělávání, ke vzniku nových úrovní vzdělávání, jež odborné školství poskytuje. Zároveň by znamenalo i přenesení pravomoci a odpovědnosti za část obsahu odborné přípravy do jednotlivých škol a vytvoření takových programů vzdělávání, jež by každé škole umožnily ve značné míře je dotvářet se zřetelem na její specifické podmínky, např. regionální, strukturu uchazečů a žáků, trh práce atd.

Dále navrhujeme, aby vzdělávání v odborném školství začínalo zpravidla široce zaměřenou základní odbornou přípravou, a aby specializace navazující na základní odbornou přípravu probíhala postupně. Akceptování této zásady by mj. znamenalo, že napříště by v odborném školství měla být počáteční příprava na povolání organizována ve své první fázi v mnohem menším počtu "směrů" než je tomu dnes a teprve ve své druhé fázi by měla být specializována asi na úrovni dnešních učebních a studijních oborů. Za druhou fázi počáteční přípravy na povolání by měly přejímat stupňující se měrou odpovědnost zaměstnavatelé, a to po všech stránkách, včetně ekonomické.

Domníváme se, že přijetí těchto a dalších navrhovaných zásad by jednak vytvořilo koncepční rámec pro značné počty operativních případů a rozhodování, jež jsou nyní každým týdnem přijímána (např. případy vzniku nových forem studia nebo nových oborů), především by však umožnilo i v blízkém období přijímat rozhodnutí, jež by nebyla v protikladu s požadavky i vzdálenějšího období. Tak by se podle našeho názoru mohlo dosáhnout i žádoucí návaznosti mezi opatřeními krátkodobé a dlouhodobější koncepce vývoje našeho odborného školství.

Pokud jde o onu druhou, další etapu vývoje odborného školství, je pro její řešení podle našich prací hlavním problémem nalézt způsob, jímž by bylo možné udržovat dynamickou rovnováhu mezi institucionalizovaným vzděláváním v odborném školství a dynamikou změn ve společenském okolí, zejména ekonomickém, politickém a sociálním. Při hledání tohoto způsobu je snahou řešitelů z našeho ústavu najít takové řešení procesu regulace vývoje odborného vzdělávání, které by umožnilo jeho průběžnou optimalizaci a inovaci bez nutnosti neustálých periodických reforem celého systému. Dosud realizované frontální reformy celého systému výchovy založené na detailně určujícím centrálním plánování a normativně direktivním zavádění plánovaných změn

totiž již dostatečně ukázaly svou neúčinnost. V této souvislosti považujeme za problematické usilovat o vytvoření takového projektu nové koncepce odborného vzdělávání, v němž by byly nejprve ve statické podobě naplánovány druhy a typy škol, studijní a učební obory nebo dokonce jejich učební plány a pak by měly být postupně zaváděny. Naopak považujeme za potřebné, aby se úvahy o změnách systému odborného vzdělávání týkaly nejen koncepce vlastního systému, tj. struktury na úrovni druhů a typů škol, hlavních cílů a obsahu odborného vzdělávání apod., nýbrž i procesu regulace vývoje odborného školství, tj. i volby a organizačního řešení mechanismů regulace inovačního procesu. Reformu tedy pak chápeme procesuálně jako permanentní inovační proces, jímž se průběžně vytváří a dotváří systém odborného vzdělávání.

Podmínkou pro uplatnění uvedené reformní strategie je, že systém odborného vzdělávání bude založen na třech principech:

- na pluralitě, umožňující koexistenci a konkurenci typologicky odlišných druhů odborného vzdělávání v jediném legislativním rámci,
- na otevřenosti, umožňující pružnou reakci na bezprostřední potřeby,
- na participaci zainteresovaných subjektů (sociálních partnerů) na projektování, realizaci a evaluaci odborného vzdělávání i na tvorbě pravidel pro rozhodování.

Se zřetelem na to lze předpokládat, že budoucí odborné vzdělávání bude pravděpodobně realizováno různými provozovateli, bude organizováno ve více institucionalizovaných formách, typy odborného vzdělávání se budou dále diferencovat v horizontálním i vertikálním smyslu. těžiště odborného vzdělávání se bude přesouvat k základní odborné přípravě, zatímco specifická odborná příprava se bude přesouvat až do postsekundárního vzdělávání, uvolní se v něm úzká vazba na konkrétní povolání, atd.

Kvalita a efektivita práce učitelů jako problém školské reformy ve světových trendech i u nás

Hana Mukařovská

Ve svém referátu bych chtěla poukázat na možnosti strategického postupu, jak se mně vynořovaly v průběhu několikaletého výzkumu účinnosti dalšího vzdělávání učitelů spojeného se sledováním světových trendů v této oblasti.

Kvalita výchovně vzdělávací práce

Demokratizace znamená dnes více než rovnou příležitost ke vzdělání. Sílí trend rozvoje osobnosti každého žáka. Ani bohaté státy jako např. USA si nemohou dovolit, aby část mládeže - "The Forgotten Half"- jak říkají např. v Minnesotě, veřejnou všeobecně vzdělávací školou pouze prošla. Připravují proto zásadní, demokratizující reformu školství.